

Розпорядок фельдмаршала Айхгорна в справі заведення полевих судів на Україні на Малій Раді.

В суботу 27 квітня, як доносить київське „Відродження“, від самого ранку провадили ся сепаратні, а згодом спільні фракційні засідання з приводу приказу ген. Айхгорна про заведення на Україні німецьких військових судів і роззброєння німецьким військом у ночі з 26 на 27 квітня першої української дивізії з бувших полонених. Увечері, коли почало ся відкрите засідання Малої Ради, велика зала на третім поверсі була вщерть набита членами Центральної Ради, Правительства й представниками різних організацій. З Правительства присутні були: В. Голубович, Жуковський, Любинський, П. Христюк, М. Ткаченко, І. Чопівський і інші. Присутній був також бувший голова Ради міністрів В. Винниченко, який недавно повернув до Києва. Проводив М. Грушевський.

Зараз з початку засідання зроблено кілька позачергових внесень. Перше таке внесення зробив Рафес (Бувд). Він порадив з огляду на сучасні тривожні обставини як найшвидше полагодити справу нових виборів і виборів до Установчої Ради, чим знищить ся грунт для ворожої агітації проти скликання Установчої Ради. В першу чергу промовець порадив призначити доповнюючі вибори в одеській, харківській і інших виборчих округах, де вибори не відбули ся. Внесення Рафеса прийнято без обговорення.

Друге внесення подав від фракції с.-р. А. Степаненко. Він порадив, щоб доручено комісії Центральної Ради, яка виробляє для Установчої Ради проект конституції України, терміново закінчити вироблення цього проекту та внести його на найближшій засіданні на розгляд і затвердження Малої Ради. Внесення прийнято одностайно. Голова Центральної Ради М. Грушевський додав до цього, що для розгляду проекту конституції треба призначити надзвичайне засідання Малої Ради на понеділок 29 квітня.

Далі товариш міністра жидівських національних справ Хурган і міністер московських національних справ Одинець висловили бажання, щоб в понеділок разом з проектом конституції України розглянуто також проекти законів про жидівські й московські національні Установчі Збори на Україні. Обидва внесення одностайно прийнято.

Останнє внесення поставив голова Ради народніх міністрів В. Голубович, а саме, щоб в порядку спільности розглянуто вироблений Міністерством судових справ і внесений уже в Центральну Раду проект закону про українське громадянство (підданство). Це внесення прийнято так само, як і попередні, одностайно.

Від імени фракції с.-р. Янко вніс запитання до військового міністра з приводу роззброєння попередньої ночі німецьким військом першої української дивізії, що складала ся з бувших полонених. Фракція з сього приводу запитала міністра, при яких обставинах стало ся се роззброєння і чи була в сій справі якась згода між Німцями та Військовим Міністерством.

На запитання зараз же дав відповідь військовий міністер Жуковський. Він сказав, що Військове Міністерство, зважаючи на те, що всі козаки сеї дивізії були стомлені ще пробуванням у полоні, а крім того, що між ними є багато хорих, видало наказ розформувати як першу, так і другу дивізію, яка їхала з Німеччини і перебуває тепер у Ковлі. Міністер, як він сказав, мав на увазі ще й можливість покористувати ся для культурної роботи тими інтелігентними силами, яких чимало є в сих дивізіях. Частина сих козаків може після розформування вступити до підготовчої школи старшин, інших Міністерство думало призначити зразу ж комендантами тощо, а решта розіхалась би по домах, де

багато з них могли-б бути вчителями й іншими культурними робітниками. Про се розформування вироблено умову з німецькими військовими властями, зокрема щодо зброї й иншого майна сих дивізії, яке вони привезли з Німеччини. Для сього мало утворити ся дві комісії: одну німецьку й одну нашу, які мали те майно та зброю оглянути й вирішити, що заберуть собі Німці, а що залишить ся у нас. З початку Німці порадили нашому Міністерству забрати собі все се майно, сплативши за їхню частку грішми, але Міністерство на се не пристало, бо німецьких вояків і реманенту нам непотрібно: свого нікуди дівати, а рушниці Німці дали нашим козакам досить старої системи („трюхлівійні“) й купувати їх нам не було рації. Німці з сим згодили ся і для поділу майна мало утворити ся сими днями дві комісії.

Але сьогодні ранком — сказав військовий міністер — до мене прийшли представники одного з полків сеї дивізії, які сказали, що в ночі їхні казарми обступило німецьке військо з кулеметами й зажадало, щоб дивізія видала зброю... Довідавши ся про се, я зараз же послав свого начальника Генерального Штабу до німецького командування з рішучим протестом і домаганням, щоб озброєну німецьку варту знято, бо дивізія все одно має бути розформована та зброя буде віддана без загрози кулеметами. Крім того я послав заспокоїти старшину дивізії, щоб там не хвилювали ся і щоб держали себе спокійно. Начальникови Генерального Штабу німецький військовий аташе Штольценберг сказав, що се нагле роззброєння дивізії є непорозуміння і зроблено його головним чином для того, щоб запобігти можливному ушкодженню військового майна, яке має дивізія.

З приводу сих пояснень військового міністра ні дебат, ні резолюції на сім засіданні Малої Ради не було.

Під кінець засідання голова Ради народніх міністрів В. Голубович зробив Малій Раді заяву з приводу видавання головнокомандуючим німецького війська на Україні фельдмаршалом фон Айхгорном наказу-оповіщення про заведення на Україні німецьких військових судів. Товариші, члени Малої Ради, сказав В. Голубович, я уважаю своїм обовязком виступити в справі того оповіщення наказу генерал-фельдмаршала Айхгорна, який розвішено у Києві 25-го квітня й датовано днем 25 квітня, і уважаю потрібним по зможі вияснити всі ті обставини, які привели до сього наказу, та зробити всі ті висновки, які можна на підставі сього наказу зробити. У свій час, коли Україні була велика небезпека від большевицького наступу, коли все руйнувало ся, коли руйнували ся на наш погляд не тільки наші національні здобутки, а й соціальні, ми були змушені через свою мирову делегацію звернути ся до німецького народу з закликом нам допомогти. Німецьке правительство дало тоді відповідні розпорядки, щоб їх військо допомогло нам установити лад і порядок на Україні. І від того часу завше підкреслювало ся, як з боку німецького правительства се й зафіксовано відповідними документами та заявами державного канцлера Гертлінга, так і з боку відповідальних людей і кол, що се військо прийшло як дружнє союзне допомогти нам установити лад і порядок. Разом з сею заявою нераз посвідчувало ся се заявами, які казали, що ні німецьке правительство, ні німецьке військо, ні його команда не мають на думці втручати ся в наші внутрішні справи, в наше внутрішнє життя, не мають на думці торкати ся тих соціальних реформ і тих підвалин національно-державного характеру, на яких будується наша держава. Се коротенько ті тези, на підставі яких ми до сеї пори дружно й мирно працювали в справі увільнення української території від большевиків та в справі встановлення ладу й на яких мало ся на увазі працювати далше. Але появил ся перший приказ генерал-фельдмаршала Айхгорна, відомий вам, з приводу якого ухвалено деякі резолюції в Центральній Раді й доручено Правительству довести сї резолюції до відома німецького правительства, що ми й зробили... Минув час і появил ся другий наказ-оповіщення,

той наказ, про який я вас оповіщаю. Сей наказ так само, як і перший, свідчить, що ті військові німецькі влади, які находять ся тепер на Україні, не зуміли зорієнтувати ся в обставинах як сучасного моменту, так і в умовах нашого життя. Вони не зуміли стати на нашу точку погляду й не зуміли дати нам можливість завести лад і спокій на Україні. Прислухаючи ся до голосу різних організацій, різних делегацій, часто інсценерованих, які появляли ся у них в аграрній справі, вони в той самий час не зуміли прислухати ся до голосу справжнього народу, до голосу сього народу, на яким ми ґрунтуємо ся в творенню Української Держави. Не зважаючи на те, що всякі накази, як се неоднократно була між нами умова і як се підкреслювало ся неоднократно в нотах, з боку німецької влади у Києві мусять видавати ся після обопільного порозуміння й за обопільною згодою, зявило ся се оповіщення...

Коли щодо першого наказу появили ся сумніви, що той наказ і ті дебати, які були в Центральній Раді, є наслідком неправильного перекладу, в данім випадку сього нема. Сей наказ перевірено й установлено, що переклад цілком ідентичний з тим німецьким текстом, який у свій час розкрито в Києві. Не торкаючи ся абсолютно того, чи нарушує сей наказ з юридичного боку наші порядки й наші установи, чи не нарушує, я хочу коротенько спинити ся на тім, чим визвано сей наказ. Можна було-б думати, що сей наказ, такої величезної ваги, викликали які небудь відповідні, й також великої ваги, ті чи інші обставини життя. І от поруч з сим оповіщенням у газетах появило ся інтерв'ю і появило ся саме з підкресленням, що сей зміст інтерв'ю офіційний. Се інтерв'ю підкреслює й розширює розпорядок в наказі генерала-фельдмаршала Айхгорна, в яким говорить ся, що вони повинні ужити заходів через те, що Українське Правительство не зуміло подбати про охорону міста Києва, бо появили ся якісь таємні організації й Уряд в с'їм напрямку абсолютно нічого не може зробити. В с'їм офіційнім інтерв'ю зазначено, що основною й головною причиною наказу було вивезення Доброго. Не кажучи вже про те, що хоч і є якісь таємні організації, се ще не значить, що Правительство так чи инакше не може викрити ті організації; не згадуючи про те, що такі організації є й по інших державах, де лад зорганізував ся не в один місяць, я спиню ся на с'їм акті офіційного звідомлення.

Хто такий саме є пан Добрий? Він може підданий німецької держави? Ні, він зовсім стороння людина. І от іза того, що викрадено сю сторонню людину, яка юридично нічим не звязана з Німеччиною, яка не дає жадних приводів до того, щоб зробити такої колюсальної ваги приказ, видано сей приказ. Се зайве підкреслення повної незорієнтованости й неуміння, а може навіть і небажання розібрати ся в наших справах з боку сих, мабуть не дуже відповідальних властей німецької держави, які находять ся на Україні. Я підкреслював і далі мушу підкреслювати не дуже велику відповідальність властей німецького правительства, які находять ся в місті Києві, бо політика німецького правительства, наскільки маємо змогу судити до сього дня, инакша. Політика німецького правительства та його тенденції є тенденціями невміщування в наші справи, щоб уникнути непорозуміння. І сих тенденцій с'ї люде не могли зрозуміти. У всякім разі тенденції німецького правительства инакші, як тенденції тих окремих людей, які проводять тут мабуть не якусь урядову політику Німеччини, а свою окрему. Се видно хочби з тих дебат, які 24 й 25 квітня з приводу першого наказу Айхгорна провадили ся в Райхстазі. Я дозволю собі тут прочитати виписку з одної офіційної телеграми, що повідомляє, в яким саме напрямку ведуть ся с'ї дебати. (Читає): „Позавчора та вчора (24 й 25) в берлінськїм Райхстазі почали ся гострі дебати в справі наказу Айхгорна та взагалі німецького поступовання на Україні. В обороні позиції Українського Правительства виступили: Ерцбергер і Ференбах від центру, Шайдеман і Носке від соціалдемократів, Ледебур від незалежних соціалдемо-

кратів, Грєфе від консерватистів і Гатке від поступовців“.

Як бачите з с'її телеграми, — говорив далі В. Голубович, — більшість парламенту виступила проти тої політики, яка ведеть ся тут сими, мабуть мало відповідальними людьми у нас на Україні. Що се є так, що очевидно є цілковите непорозумінне справ, небажанне зрозуміти наші обставини, се можна ясно побачити з того видання приказу, що трапило ся саме у той момент, коли ми будемо державу й коли порядок і спокій на Україні вже таки почав заводити ся, коли, не дивлячи ся на те, що ще ми ратифікаційними грамотами не обміняли ся, торговельні зносини вже почали ся і більше трьох мільонів пудів хліба ми мали змогу дати німецькій і австро-угорській державі. Се трапило ся у той момент, коли власть поволі почала міцніти, коли наші реформи почали переводити ся в життя, коли, одним словом, почав заводити ся лад в Українській Державі. І коли раніше була розмова про те, що ми не зможемо перевести засіву нив, тепер се відпало й саме се підкреслює відповідальний момент, до якого треба було-б поставити ся надто уважно.

Що тут є непорозумінне справ, видно також з того, що се зайшло в той момент, коли ми бажаємо й будемо державу на тім, щоб внести її в концепцію осередніх західно-європейських держав. І не розуміючи саме сього нашого основного завдання і с'її нашої основної роботи, вони в сей момент зробили те, що зробили. Після того, як се зроблено, перед нами стає питання, як нам бути далі й що мусимо робити. Ясно, що наше Правительство мусить покласти своім обовязком довести до відома дружнього нам правительства німецької держави всю невідповідальність за вчинки тих людей, які може на свій страх і ризико ведуть свою окрему позицію щодо нашого життя тут на Україні. Чому окрему, я уже показав. Невідповідальну тому, що вони розходять ся не тільки з нашими поглядами, з нашим розумінням справи, не тільки з утворенням держави на певних підвалинах, але також і тому, що вони своєю роботою піддержують ті позиції, які були-б небажані німецькому правительству в сей момент, я підкреслюю ще раз, коли ми творимо державу й стараємо ся увести її в концепцію середно-європейських держав, а не інших. Ясно, що ми мусимо звернути ся до німецького правительства з відповідною нотою, в якій, виклавши приблизно все те, що я сказав, ми повинні вимагати, щоб сих людей, невідповідних ні нашим завданням, ні нашій роботі, невідповідних і тенденціям і завданням німецького правительства, звідси відкликано.

На внесення представника с.-р. Янка голосуванням ухвалено обговорення заяви В. Голубовича відкласти на другий день. Перед засіданням 28 квітня, як і на передодні, провадили ся фракційні наради. Засідання відбуло ся у великій залі на третім поверсі і через те публіки було значно більше ніж на попередніх засіданнях, що відбували ся у меншій залі. — Члени Малої Ради були майже всі присутні крім представників польської централі. Членів Правительства також було досить багато: Жуковський, Любинський, Прокіпович, Христюк, Шелухин, Клименко та кілька товаришів міністрів. В президії зайняли місця М. Грушевський і М. Веселовський.

З першою великою промовою виступив соціалдемократ Порш. Для нас — сказав він — особа ген. Айхгорна, який видає наказ про заведення на Україні німецьких військових судів, не так сама по собі важна, бо за ним стоїть усе тутешнє німецьке командування. Для нас важніше ясно визначити своє відношення до сього наказу. Будучи авангардою демократії, ми не повинні захоувати тих причин, які викликали сей наказ. Одною з таких причин у першу чергу є той розвал і безсилля державної власти, які у нас запанували останніми часами. З другого боку до такого поступовання німецького командування причинили ся ті імперіалістичні

тенденції, які направляють усю політику Німеччини. І кво-лість нашої організації, кволість української влади — Укра-їнського Правительства ще збільшила сей потяг німецького командування на Україну. Кволість зорганізованости нашого Правительства найкраще видно хочби з того, що у кабінету досі не було реальної програми, яка в сей момент найбільш потрібна. Куди-б ми не глянули, в кождім відділі, в кождім міністерстві ми відчуваємо дужий вплив недостачі програми. В сей самий момент, коли ми маємо приступити до викону-вання підписаного осередніми державами мирового договору, від виконання якого залежить успіх їхньої боротьби на за-хіднім фронті, ті держави не можуть бути байдужими до тих наслідків, які викличе розпорядок Айхгорна. Але дужий імперіалістичний вплив німецького юнкерства відбив ся і на поведженні німецького офіцерства на Україні. Сьогодні одержано ще два свіжі накази, якими німецьке командування оновістило, що професійні робітничі спілки й навіть Міні-стерство внутрішніх справ повинні просити у Німців дозволу на святкування першого травня та на зібрання. Сим чашу нашого терпіння вже переповнено. Ми мусимо рішуче запро-тестувати таким способом, щоб у пана Айхгорна охота від-пала розпоряджати ся надалі нашим внутрішнім життям. Оскільки в нашім народі не буде панувати думка, що Німці прийшли до нас не для того, щоб відновляти старі соціальні й національні відносини та повернути старий земельний лад, остільки зможе наше Правительство виконувати заключені договори. Ті німецькі провідні кола, про котрі кажуть, що вони „мудрі Німці“, в данім разі сліпі, бо вони самі йдуть такою своєю політикою до пропасти й ведуть туди ті народи, які звязані з ними. Сліпі німецькі генерали звикли у себе прислухати ся до голосу власницьких кол і думають, що й тут можна стати на сей шлях єднання великих власників і буржуазії проти робочої веретви. Ми мусимо наперед ска-зати, що коли таким чином праці Правительства будуть робити ся перешкоди, підписаний з Німеччиною торговельний договір не може бути виконаний. Через те сі генерали є ворогами не тільки нашого, а й всього робітництва, в тім числі й німецького, яке вже чотири роки проливає свою кров. Ми всі повинні злучити ся в рішучім протесті й по-винні домагати ся, щоб Берлін і Відень звернули увагу на те, як псують ся тут відносини, що може привести до не-виконання договорів і тим пошкодити осереднім державам у війні. Ми повинні домагати ся усунення з України теперіш-ніх полководців. Але разом з тим повинні ми подивити ся на корінь і скріпляти наше Правительство, щоб не трапилось одночасно таке, як тепер, в однім відділі є люде, що трима-ють ся зовсім ріжких поглядів... Тепер настав час рішучої боротьби. Ми до сеї боротьби змушені й ми її поведемо! (Грімкі оплески на лавах депутатів і серед публики).

Другу велику промову сказав також соціалдемократ Б. Мартос. — До чого може привести приказ Айхгорна? запитав промовець. — Під час панування на Україні боль-шевиків я був на селі і саме в тім місці, де все вже було підготовлене до того, щоб арештувати місцевих большеви-ків. Але тут надійшла вістка, що проти большевиків їде німецьке військо, яке несе з собою старий лад. Коли я, не маючи ще певних відомостей, став говорити селянам, що то може й не німецьке військо, — вони послали туди своїх розвідувачів і ті наочно переконали ся, що то за військо. Тоді селяне вже стали рішуче казати: „Ми всі поляжемо, але землі й свободи не відамо та не допустимо повернення старого ладу. Коли ми відамо ся Німцям і дамо завести старий лад, тоді ми зовсім загинемо, бо Німці заберуть нас у військо й пошлють на французький фронт“... Очевидно село досить вірно оцінює німецьку небезпеку, але воно ще спокійне, поки має силу Центральна Рада. Селяне готові хоч і зараз заплатити податки, дати Німцям хліба, худоби та всього, що треба, але тільки дати, доки буде правити Центральна Рада. Коли-ж починає розпоряджати ся Айхгорн, селяне кажуть: „Се Корнілов... Пани й буржуї знюхали ся

з Німцями й заводять старий режим“... З сього поняття зроблено належні практичні висновки. Зрозуміло, що Німцям важно, щоб наші поля були засіяні, але коли після того, як засів кінчав ся, Айхгорн видав приказ про те, як пови-нен переводити ся засів, се вже щось інше. Очевидно, що Айхгорн робить такі вчинки на своє ризико та в інтересах своєї веретви, а не в інтересах німецької держави й німець-кого народу. Тут мало буде домагати ся від німецького правительства негайного усунення Айхгорна, треба домагати ся, щоб видано приказ усюмо німецькому військовому ко-мандуванню не втручати ся в наші внутрішні справи. Коли-ж сього не зробить ся, нехай ген. Айхгорн знає, що йому прийде туди держати не 300 тисяч, а 3 мільони війська, так, щоб у кождім селі була залога й на кождих 20 кроків залізниці варта, бо нехай не забуває, що тут живе 30 міль-онів народу... Може тоді не буде Центральної Ради, може навіть нас не буде, але для нас важнійше й ми навіть ба-жаємо, щоб краще зовсім не було, ніж вона має стати тим, чим став бесарабський „Сфатул Церій“. До всього сього привела політика нашого Міністерства закордонних справ, яке не подбало про те, щоб заключити з німецьким прави-тельством докладні умови про права й обовязки німецького війська на Україні. У тій телеграмі німецького канцлера, на яку посилав ся вчора наш міністер закордонних справ, навіть не зазначено ясно, в яких відносинах з нашими властями має бути німецьке командування. Так далі не повинно бути. Треба домагати ся ясного офіційального визначення відносин між німецьким військом і нашими властями. Коли-ж німецьке правительство на се не згодить ся, краще нам бути Бельгією ніж приєднаною до Румунії Бесарабією... Може ми не готові тепер до збройної боротьби, але нехай Німці не забувають того, що коли щось трошки змінить ся в психології народу, тоді найбільші легководи стають найвідважнішими людьми... Отже нехай вони добре розважать те, чи краще їм при-слухатись до чийогось голосу, чи до нашого, який є голосом українського народу (оплески).

Далі виступив представник фракції московських соція-лістів-революціонерів Н. Зарубин, який говорив дуже мало про приказ Айхгорна та про відношення до нього, а все про осоружних йому українських міністрів і їхню політику в дуже далеких від Айхгорнового приказу сферах. Він запевнював, що приказ Айхгорна обмірковано й затверджено поперед у політичній відділі генерального штабу в Берліні, й радив звернути ся за допомогою до берлінського Райхстагу.

З коротеньким поясненням виступив міністер судових справ С. Шелухин, який спростував ті закиди, що зробив йому в своїй промові М. Зарубин щодо закону про украї-нське підданство.

Представник жидівської об'єднаної соціалістичної партії Шац доводив, що за Айхгорном стоїть не тільки німецьке військо на Україні, а ще й об'єднана буржуазія всіх націй, як німецька, так і московська, й українська, й польська, й жидівська, які разом інтригують і домагають ся здійснення своїх бажань. Тут треба — на думку промовця — не ноти до Берліна писати, бо се до нічого не приведе, а треба міц-нійше об'єднати ті демократичні групи всіх націй, інтереси яких спільні між собою.

Найбільшу й певно найкращу на сім засіданні промову сказав з властивим йому темпераментом і гумором бувший голова Ради народніх міністрів В. Винниченко, який отсе вперше виступив після повороту до Києва, де він не був ще від січня. Публика зустріла промовця оплесками, які довго лунали в залі. Я хочу сказати кілька слів не про Айхгорновий розпорядок, а про інші річі, бо й інші про-мовці говорили вже не на тему — почав Винниченко. Тут тов. Зарубин обвинувачував нас Українців за те, що ми по-кликали Німців. Але я на се скажу, що колиб ми їх не покликали, у нас тепер був би той „соціалістичний рай“, що у наших сусідів — большевиків (Голоси з публики:

нем. Де пани пробували силою втручати ся у справу засіву, там селяне їх зброєю порозганяли. Так буде і з Німцями. Вони не примусять селян полоти та сапати бураків. Нехай поміщики не сподівають ся, що Німці їм щось допоможуть. Коли щось можна буде зробити в Києві, того не можна буде зробити на селі... Нехай пани не прикривають ся німецькими наказами, бо як розкриєть ся ця ширма, буде дуже й дуже погано (Оплески).

Останню велику й гарячу промову сказав М. Рафес (Бунд). У тому морі слів, які тут сказано, нас вертає до дійсного життя отсей новий документ, який сьогодні послало німецьке командування Міністерству внутрішніх справ (читає по німецьки): „3 газетних звісток ми довідали ся, що Міністерство внутрішніх справ Української Народньої Республіки дозволило святкувати день першого травня, коли в різних частих міста мають відбутися віча й маніфестації, що буде порушенням громадського спокою й безпечности. В приказі з 15 квітня зазначено, що на всякі віча треба взяти дозвіл у командуючого групи ген. Айхорна“. Копію сього листа—сказав далі промовець—послано раді професійних спілок з припискою, що се посилаєть ся їм для повідомлення. Се має дуже велику вагу, бо сям німецьке командування хоче показати робітництву, що Міністерство внутрішніх справ не має жадної ваги, що воно, мовляв, просто „Інститутська 40“, куди ми, Німці, посилаємо отей розпорядки. Далі Рафес докладно спинив ся на тім труднім становищі, в яким є неукраїнські фракції, опозиційні виступи котрих часто пояснюють і розуміють не так, якби вони того хотіли. Сї фракції критикують діяльність Правительства для того, щоб звернути її з хибного—на їхню думку—шляху, а деякі кола, в тім числі може й німецьке командування, розуміють сю критику, як ворожість неукраїнської демократії до Української Держави й на сїм ґрунтують свої замахы на суверенність сеї держави. Вкінці промовець доводив, що робітництво всіх націй на Україні повинно спільними силами боронити суверенности Української Народньої Республіки, бо коли її також придушить німецький імперіалізм, для класової боротьби робітництва буде дуже мало можливости.

Промова М. Рафеса була останньою на сїм засіданні, бо ледве він устиг скінчити, як в залу засідань увійшли німецькі салдати й засідання насильно скінчено...

3 голосів німецької преси з приводу державного перевороту на Україні.

У статях, написаних з приводу державного перевороту на Україні, німецька преса зробила великий крок в напрямі становища наскрізь ворожої нам польської преси. Притім деякі часописи, як берлінський „Börsen-Courier“, недвозначно зазначили, що се остання спроба довідати ся, чи можна довести до того, щоб існувала Україна яко самостійна держава. Одначе велика частина преси зайняла холодніше й розумніше становище.

В „Hamburger Nachrichten“ з 3 мая у передовиці „Державний переворот на Україні“ по зазначенню, що в засаді тепершній державний переворот на Україні не був ніякою несподіванкою, стояло далі: „В кождім разі мусіло лежати в інтересі центральних держав, Болгарії й турецької держави відірванне України від Росії й певно ще пригадуємо собі, як часто в пресі висловлювано думку: з балканським походом сполучити такий самий на Київ, аби дістати в руки російський осередок прохарчування і так завдати смертний удар російській силі. Коли військовий провід почвірного союзу не виконав сього удару, мав він добре обдумані причини, а успіх признав йому слушність. Ми згадуємо про се тільки тому, щоб пригадати, як відірванне України від російської держави уважано серед почвірного союзу за бажане й рішаюче для війни з Росією. Вийшло зовсім инакше.

Удари Гінденбурга зруйнували мілітарну могутність і внутрішню будову російської держави. Коли потім прийшли берестейські переговори, скористав український рух за незалежністю з нагоди, щоб самому та з власної ініціативи проголосити відірванне від російської держави. Розумієть ся само собою, що центральні держави тепер, як і передтим, підперли се й довели до того, що навіть правительство Троцького-Леніна признало незалежність України та признало їй право самостійно заключити мир. Центральним державам і не менше Україні залежало на швидкім заключенню миру й так дійшло до остаточного мирового договору з незвичайною швидкістю. Почвірний союз, а зокрема центральні держави мали сильний і особливий інтерес в негайних економічних взаєминах з Україною і в мировім договорі зокрема зазначено, що Україна має доставити засобів поживи центральним державам, а за те вони мали-б доставити Україні промислові вироби. Не порушаючи великого чисто політичного інтересу, який віддавна мусів мати увесь почвірний союз в доведенню до відірвання України від Великої Росії, — само географічне положенне досить говорить, — рішаючим робом входила в рахубу для осередніх держав справа засобів поживи. Забезпечити собі припаси та лишки збіжжя й інших засобів поживи, а рівночасно й саме через те перешкодити Великої Росії захопити припаси й лишки, — се є, як довго триває війна, а також правдоподібно ще довгий час опісля, пункт, в яким містять ся головний інтерес осередніх держав у незалежній Україні. Власне сїй цілі, а саме щоб спинити польшевицький залив і насильство над Україною, служила мілітарна поміч осередніх держав“.

Перейшовши до пояснення приказу Айхорна (в тут і закид таємного співділання з російським правительством з цілю дати Росії надлишки збіжжя та правдоподібно довести взагалі до тіснішого спільного поступовання з російською державою), кінчить автор, котрий, як і більшість авторів статей з даного приводу в німецькій пресі, мало визнаєть ся в справі, статью ось як: „Про деталі останніх подій ще нема докладніших вісток. Але які-б вони не були, все-таки вже можна сказати, що при сїй зміні правительства розходить ся про необхідний і зовсім не невеселий вплив розвитку відносин. Селянські делегати висловили ся вже в тім напрямі, що вони хочуть виповнення берестейських договірних зобов'язань, а певним є даліше й те, що вони стоять в противенстві до дотепершньої Ради та її Правительства, отже вони є проти її московської політики. В кождім разі так стоїть справа досі. Що даліше буде, не можна сказати. Положення на Україні, як зрештою виходить з вище висловлених думок, не уважали ми ніколи визначеним навіки. Положення може все наново пересувати ся і розвивати ся. Почвірний союз тепер, як і давнійше, має найсильніший інтерес мати відділеними Україною й Росією. Які засоби мають служити кожного часу для сього, можна сказати від випадку до випадку, від положення до положення. Тільки одно можна сказати тепер певно: що дотепершня політика почвірного союзу супроти України була добра. Місяці, що досі проминули від часу відділення України від Росії, були неоціненим зиском і те саме буде з кождим дальшим місяцем, що більше: в ще вищій мірі.“

Нав'язуючи до високополітичної дискусії про українську справу в зв'язку з київськими подіями в головній комісії берлінського Райхстагу, писав член його Конрад Гавсман у передовиці „Berliner Tageblatt-у“ з 7 мая п. з. „Так звана українська політика“ ось що: „Треба собі пригадати, що Німеччина виразно признала в берестейським мирі Україну державою, а Українську Раду та Правительство співконтрагентами, щоб могли взагалі заключити мир на Сході. Дальше, що представники України при заключуванню договору самі підкреслювали великі труднощі при спровадженню збіжжя з держави, котра щойно повстає. В дальшій перебігу справи державний секретарь Кільман піддержував думку, що ужитте німецької збройної сили яко в машині-

ривуючого війська могло-б викликати сильні політичні й економічні наслідки так, що краще було-б дати Українському Правительству поміч в иншій формі, а збіже спроводжувати шляхом торгівлі з Польщі. 15 лютого відбула ся в Гомбурзі нарада міродатних чинників. Що тут державний секретар Кільман заступав свій погляд і не перепер його, дотуимував ся з тих нападів на його особу та його політику, які, почавши від того дня, набрали окремої сили. Порученої Кільманом дороги не вибрано“.

Перейшовши до київських подій, замітив автор: „Се й розвиток як болючий, так льогічний. Ніколи не міг припускати пан Кільман, що висловлені ним побоювання здійснять ся в такім обсязі й так швидко. Вже в своїй промові з приводу вступлення поручав він „розумне використання психологічного способу поступовання“. Пан Паєр находив ся як представник німецького правительства в не такій то простій ситуації. Він вибрав добру дорогу. Він відкрито представив фактичні відносини. Маючи на увазі арешти в Раді, признав він „пожалування гідний промах“ без фальшивої проби прикрасити його... Коли заступник канцлера підніє, що члени Українського Правительства або Ради поступили „з великим темпераментом, але малою розвагою“, се буде без сумніву слухним. Та слово про „великий темперамент і малу розвагу“ відносить ся на жаль не тільки до Українців.

„Одначе яке є державно-правне відношення? Мирового договору між Німеччиною і Україною не ратифіковано ще з німецького боку. Німецькі війська увійшли на запрошення того Правительства, яке арештовано й усунено „наслідком пожалування гідного промаху“ німецького військового чинника. На якій державно-правній підставі спочивають тепер німецько-українські відносини? Чи перед остаточним закінченням мирового та приятельського договору могла Німеччина взагалі сидувати до виповнення договору? Се не докторське, а кредитове питання Німеччини. Фальшиво поставлено виминаючу формулу: „хлібний мир“ або „політичний мир“. Бо раз „хлібний мир“ для України безкорисний, коли його не ратифікувала Німеччина. Але з другого боку рішаючим є те, що ми від самого початку передбачували, а саме, що торгівля і товарообмін дають скорше й більше хліба ніж вступлення війська, яке спинює селянську роботу, бо викликує у селянина побоювання, що йому відберуть землю. Ся метода завела й викликала тяжкі політичні наслідки. Наступила загальна реакція настрою в політичних і неполітичних кругах... Дебати в головній комісії виказали, що в парламенті є далекойдуча одноцільність погляду на справи на Україні, а також про інші справи на Сході. Люде відітхнули, коли Німеччина заключила мир на Сході. Сподівали ся, що помилки, зроблені при заключенню, направить ся при виконанню. Одначе виконання досі побільшило помилки. Се з багатьох причин мусить швидко стати ся инакше. Команда се не політика. Німеччина та Схід спирають ся в маю 1918 на ясні на прями одноцільної політики й уважають державне правительтво покликаним і здатним перевести її самостійно й за власною відповідальністю“.

З передовиці „Німеччина й Україна“ в „Münchener Neueste Nachrichten“ з 7 мая варто зазначити деякі думки, бо вони червоною ниткою тягнуть ся через переважну частину німецьких статей з приводу київських подій. Статя, як і інші, держить ся пояснення заступника канцлера Паєра. Не жалує за Радою, вказує на трудне положення німецьких команд на Україні, підкреслює близькість зносин Скоропадського з німецькою найвищою командою і здержливо жде дальших випадків. „Ще в вищій ступні має силу се обмеженне думки у справах, які наслідки матимуть найновіші події у Києві на розвиток східних питань взагалі. Коли одні часо-

писи вичитують зі складу неповного ще нового українського міністерства схильність нового Правительства до великоруського советського правительства та з того хочуть вносити не недалеко сконсолідованне російського кольосу, з иншого боку вказують на програматичну заяву гетьмана, в якій він приобіцяв абсолютно українсько-національну політику й оперте о центральні держави“. Автор жде фактів, а від німецького правительства виразної програми.

Свою статю „Переворот на Україні“ в „Neue Freie Presse“ з 9 мая почав проф. унів. др. Ганс Іберсбергер ось як: „Наш твердий час, котрий зруйнував уже стільки ілюзій, саме тепер працює над тим, аби звести до абсурду утопію будучої соціалістичної держави і зруйнувати її з немилосердною іронією. „Буржуй“, який від днів мартової революції був на ґрунті російської держави прицілом усіх нападів мас і уважав ся поняттем усього злого, користюлюбного й обмеженого, святкує своє відродженне на полудні й півночі колишньої царської держави. Саме вроджений людині інстинкт сильніший ніж абстрактні соціалістичні науки про щастє.“ Покликавши ся на слова Горького в тій справі та зясувавши відносини на Московщині, зазначає автор, що з перемін серед московських мас можна зрозуміти, що відбуло ся на Україні в останніх днях. Правительтво українських соціалістів-революціонерів не розуміло переміни в душах мас. Воно проголосило третім Універсалом соціалізацію землі на Україні, де такі експерименти все натрапляли на опір приватної власности. Селянин уважав доти справедливою конфіскату великої земельної посілости, поки міг сим робом побільшити свою землю. Але він став противником ініціаторів соціалізації, коли показало ся, що він може взяти лише стільки землі, скільки може обробити своїми руками й руками своєї родини. А вже й не снило ся йому допустити до того, щоб розпоряджала його землею держава чи якісь комітети. В сітку соціалістичних утопій, перед якими перестерігали українські соціалдемократи, зловила себе У. Ц. Рада. Крім того великоруські партії в Раді зневолювали її до такого поступовання, яке все приводило до конфліктів з осередніми державами чи їх військовими заступниками. Курс У. Ц. Ради був московський. Опірні елементи або йшли на далеке порозумінне, як проф. Грушевський, або були чисельно за слабі, як напр. так звані соціалісти-самостійники.

Без опори в масах, позбавлена давнійших симпатій, стала Рада жертвою своєї фальшивої політики. „Треба тільки жалувати, що з упадком Ради також національно-українська ідея, бодай хвилево, одержала тяжкий удар. Носителі сеї ідеї думали саме більше про переведенне своєї соціалістичної програми ніж про осягненне національних цілей. Може се також стоїть у звязку з тим, що української буржуазії нема ще сьогодні або, наскільки вона є, під впливом мартової революції з 1917 р. пішла разом з соціалістичними партіями. Як робітництво стоїть на ґрунті Української Республіки в таборі переважно по московські настроєних або зорганізованих соціалдемократів і соціалістів-революціонерів, так міщанство українських міст очевидно переважно московське, жидівське, польське й тільки в малій частині українське. Головну опору українських партій, селянина, загнала земельна політика у ворожий табір“. Схарактеризувавши партійність нового кабінету, кінчить проф. Іберсбергер: „Одинока українська партія буржуазійної закраски, так звані соціалісти-федералісти, не могли рішити ся прийняти предложені їм міністерські місця задля звязаних з тим умов, чого саме жалує орган українських соціалдемократів. Коли дійсно український національний ідеал запустив своє корінне вже також в масах, в такім разі навіть по сих тактичних помилках поваленого Правительства він хвилево притемнить ся, але не загине“.

В передовиці „Зворот на Україні“ займають ся „Leipziger Neueste Nachrichten“ з 12 мая відомим ввнесенням посла центру Ерцберґера на головній комісії берлінського Райхстагу. З усяким песимізмом часопись не годить ся. „Навпаки,

на Україні стало ся дещо, що лише треба повітати з повною надією яко передумову виздоровлення з неможливих відносин. Бо як не пішов би дальший розвиток, в кожнім разі мусить бути раз сповнена передумова, заки можна витягнути державний віз з болота загальної анархії. В сю передумову входить в першій мірі приверненне приватної власности. Всі частини колишньої царської держави не потребують нічого пекучійше ніж здорового розділу земельної посілості... Мужі Великої й Малої Ради були очевидно на найкращім шляху зробити ще раз помилку, в яку попали перед ними теоретики великої французької революції; вони пробували державу, яка розпала ся, наново відбудувати з чистого розуму. Коли заощадають ся Україні тяжкі та криваві кризи, які потягнув за собою в Франції сміливий вчинок дураків, се треба буде завдячити присутности німецького війська". „Як Українська Держава розвине нові соціальні форми життя для своїх спеціальних потреб, се її річ. Але заки вона може розвивати ся, мусить бути здатна до життя. А жити може ся держава тільки тоді, коли працюватимуть її селяне. Одначе український селянин тут ледви різнитиметь ся від селянина якогось иншого краю, а саме, що він працює охоче, з приємністю і любовю тільки тоді, коли знає, на що. Остільки приверненне приватної власности означає перший крок до того, щоб зробити здатною до життя Українську Державу, вправити в рух руки, які дармували, увести в обіг грошеві засоби. А другий крок до того означає участь колишніх кадетів і октябристів у Правительстві. Через те голови, які дармували, вправлено в рух для держави, а Україна випереджує Великоросію, що здогонити певно поспішить ся большевицька республіка. Бо не можна подумати здорового розвитку без позискання для державного життя широких міщанських верств, котрі головно в партії кадетів мали своє політичне заступництво. Чи через те улексують ся наші відносини до Сходу, наразі се ще велике питання. Але що жадною державою не може управляти постійно немаєтня й бідна досвідом низша верства, треба саме перейти ту стадію, де маса міщанства вертає до участі в державнім життю“.

Ховра й Дуб.

I.

Немов скажена гнала по степу Ховра*).

В її грудях стугонів якийсь затаєний плач, зойкала якась страшна думка. Багато лиха вчинила на своїм віку,— багато стріх зірвала з хиж, багато дерев вирвала з корінням та в інші понесла краї... Не відомо, чому... от так собі,— бо так їй вподобалось...

Сильним деревам то хоча кости у рук поторощить, а як вхопить які думки—те бідне, бездомне листе,— то зімне, зімне, покритить, розсипле десь по озерах і летить далі.

Знесилена втулить ся бувало десь у зеленість густої трави,— притихне на хвилину, віддихаючи тяжко,— й знову гоне в далекий світ...

Але раз зустріла на своїй дорозі якесь молоде деревце, що в зорі споглядало... Зупинилась...

Хвилину думала щось і мов засоромлений лев, коли невинну дитину зустріне, звернула з дороги.

То було мале деревце, що Дубом звалось.

Воно було багате в свіжу молодечу зеленъ та всіхало ся до життя.

Споглядало на зорі або в дивний розговор степу вслухувалось, а в день, підпершись в боки, приймало поцілунки сонця й захопленне малярів.

— Що за краса! гляньте — говорили перехожі. Колись, як виросте, прикрасою нашого степу буде...

— І що за лінії... але подивіть ся, які вони сумні в тій своїй красі. А яка зеленъ розкішна...— захоплювались мандрівні малярі.

— Аби тільки Ховра його не зламала...

— Так, щоб не знищила буває його.

... І не зламала його Ховра.

Вона тихо причовгалась по траві до сїти його, ніжно обняла їх і тихо—тихенько заплакала...

Здавалось, щось стогне—й немов якийсь тихий скрегіт зубів почув.

Він був дуже вражливий на згуки, на плач і на біль инших...

— Свобідна, безмежно вільна, — літаєш по широкім світі й плачеш?.. Чудно справді,—не розумію. Колиб я так міг увільнитись від тих проклятих пазурів землі... колиб мені твої крила... не було-б щасливішої від мене істоти на світі...— думав молодий Дуб, а молоде листе його тремтіло від сумної вібрації Ховри.

— Чому вона плаче?—питав сам себе.

Притихла, немов підслухала шепотінне його думок і, зітхнувши, повіяла так тихо, що ледве-ледве підхопив.

— Який ти добрий... душа в тебе дитяча, жаль мені тебе й через те я не зламаю твого життя. Врешті... хіба я знаю... хіба я знаю, на віщо все те роблю...

Лягла навзнаки, заклала оголені руки під голову... й хоча сей рух зробила сонно, дуже спокійно, одначе С в я т у Т и ш у зворушила...

По степу залунало якоюсь скаргою, — почувлось якесь безнадійне зітханне...

Дуб прислухав ся тій незрозумілій луні, що над степом загомонила, й думав:

— Чому вона така дивна, та Ховра?.. чого їй треба, чого бажає?.. стільки світа бачила... стільки цікавих гарних річей... А як що затужить до чого, в мент і погнати може туди... Чого їй треба?.. чого се вона?..

— Чого — питаєш?.. — зашепотіла, аж травою поколихала.

— Невже вона мої думки вгадала...—затурбував ся молодий Дуб і злегка листями затремтів.

— У ваших думках живу — й ваші думки давно вже в мені вібували... й нічого нового ви ні подумати, ні розказати не можете мені, бо я все бачила... Все, дитино... Все те саме.

Замовкла й тільки трава колихалась...

— Чому ти така дивна?—спитав Дуб.

— Багато лиха наробила я в світі, ой, наробила!.. ха, ха... багато, багато... сама не знаю...

Зітхнула й, начеб якісь гріхи повідати хотіла, почала пошепки:

— Чи віриш, що не зі злости се я робила... ох, ні...

Зітхнула так, що аж якийсь свист повис над степом та по траві розсипав ся...

— Нераз сама не знаю, що чиню, — почала згодом, — розпукою гонена, бездомна, призначена на вічне мандрування, блукаю все своє життя по широкому світі... Часом притихну десь на хвилину, притулюсь до землі й тихцем заплачу... ха, ха... тихцем!.. Тоді краще мені, але відпочинку знайти вже не можу... Бачиш, гонять мене з країни в країну й ще глибше насувають сум... Часом здаєть ся, що серце розірве...

— Ах, і ти маєш серце?.. Хіба в тобі є серце? — спитав Дуб-молодець, похилиючи голову над демонічною Ховрою.

— Всі маємо, дитинко, всі... тільки бачиш у вашій мові нема того слова, яке-б змалювало душу мою... ту останню самотню струну, яка може глибше та дужче відчуває тугу ніж ваша... то вона кидає мене з країни в країну й відпочити не дає... Куди не гляну, туга обіймає... на що не подивлюсь, спомини насуває... Через те нишу все, що тільки

*) Ховра-хуртовина. Мігична постать в легендах Гуцульщини.

був, а лежить наче свиня...—Так говорили хрюкаючі своєю мовою пухкі звірята та, гордо підвівши голови, вже мали йти далі.

— Хрюк, хрюк...

— Рох...

На той час надлетіла Ховра, та до ніг Дуба сусідів покотила золоте листе, ті бідні, бездомні думки до неба блакиті підняла. Притулила наче золото-блакитний прапор до серця свого та в світ погнала—до моря понесла.

А дубові дїтки, паростки маленькі, дивились на дубову руїну, прислухали ся зойкови Ховри та вчились, мовби книжку читали... мовби слухали степову казку, Ховри підшепти,—але коріння запускали.

Іван Косинин.

Становище соціалістів-федералістів до українського державного будівництва.

Ролю партії соціалістів-федералістів у державній роботі на Україні зясував недавно по повороті Ради й Правительства до Києва Олександр Шульгин у „Новій Раді“ в статті „Зміна тактики (Міркування соціаліста-федераліста)“. Зазначивши, що тактика партії прийняла новий зміст і напрямок, писав бувший міністер заграничних справ ось що: „Треба сказати, що партія соціалістів-федералістів від самого початку свого існування пробуває в надто трагічних обставинах. Скупчуючи коло себе $\frac{3}{4}$ всієї української інтелігенції, спираючи ся на стародавні традиції української громадської думки та її ідеолога М. Драгоманова, соціалісти-федералісти бачили, як їх з усіх боків переганяли ті партії, які жили чужим розумом, повторюючи на свій лад соціалдемократичну ортодоксію або ще гірше, російське есерство, цілком непридатне для українського ґрунту. Але сі партії почасти перехопили славу своїх російських товаришів соціалістів-революціонерів і соціалдемократів, головне-ж вони повисили на своїх прапорах ті демагогічні гасла й обіцянки, за якими наш нещасливий і темний народ пішов з відкритою душею. І от мільони голосів пішло за ними, тисячі за нами... Перед партією соціалістів-федералістів повстала дилема: в ім'я державного будівництва партія повинна брати в нїм участь, бо инакше унеможлиблювало ся-б і саме се будівництво... Беручи-ж на себе відповідальність за роботу, яка направляла ся людьми, політично чужими, партія ризикувала позбавити ся своєї індивідуальности й тим самим ризикувала зробити незрозумілим для широких мас самий факт свого існування. І може саме через недостачу виразно зазначеної позиції людність мало цікавила ся соціалістами-федералістами та всією своєю багатомільоновою масою пішла за українськими есерами. Таким чином за соціалістами-федералістами залишили ся майже тільки духові сили. Треба сказати, що до того часу, поки на Україні революція не доходила ще до точки кипіння, з сею духовою силою всеж рахували ся... Відомо, що кабінет Винниченка від серпня до листопада і своїм складом і своїм напрямком найбільш відповідав бажанням соціалістів-федералістів. Але на превеликий жаль широкі організаторські заміри кабінету розбивали ся що разу об скелю недовірря й підозрливости центрального петроградського уряду. Далі-ж і зовсім перервалася та спокійна, але енергічна робота, яку розпочав був Секретаріат. Шкереберть перекинув ся уряд Керенського, шкереберть перекинула ся Росія і на голову молодого Українського Уряду впало відразу безліч прав, безліч „власти“, впало серед таких обставин, серед яких міг би легко заблудитись і цілком вже виготований державний апарат. Становище вимагало великої державної мудрости, твердості і міцної руки... Але на Україні большевицький переворот у Петрограді відразу-ж відбив ся на настроях мас... Революція дійшла до ступня кипіння, до апогею свого розвитку. Тепер вже не шукали людей, досвідчених у

політичних та громадських справах, тепер шукали людей з революційним темпераментом, а головне з маркою українського соціаліста-революціонера або українського соціалдемократа. Тепер на „духові сили“ соціалістів-федералістів зовсім перестали звертати увагу, а з їх політичною думкою ніхто не рахував ся. Та й ніколи було: треба було переганяти большевика. Український Уряд, в яким вся відповідальність перейшла до соціалдемократів і соціалістів-революціонерів, побіг наввипередки з Ленїним і Троцьким. Щож робили в той час соціалісти-федералісти? Знов таки, рахуючи на державну необхідність, на ідею національної єдности, на необхідність дати Урядови допомогу своїми силами, партія, не зважаючи на всі хиби, які вона зазначала в діяльності відповідальних сфер, всеж підтримувала Уряд, хоч в окремих випадках і провадила свою критику. Партія не відкликувала своїх представників з Секретаріату, але становище їх там було таке тяжке, що всі вони по черзі почали прохати партію дати дозвіл на вихід у відставку. Партія кінцево-кінцем дала свою згоду і всі відставки крім моєї (мене примусили залишитись до середини січня з причини міжнародного характеру) прийнято. Але партія продовжувала співробітництво і в Ц. Раді і на менш відповідальних посадах товаришів секретарів, директорів і т. ин. Таким чином соціалісти-федералісти увесь час підтримували Уряд і в ряди опозиції не записували ся“.

Справедливо підмітив автор, що історія винесе партії соціалістів-революціонерів невблаганий і рішучий осуд, що Україна стоїть перед величезною національною небезпекою, що наша національна ідея в небезпеці. І коли досі соціалісти-федералісти не виконали свого історичного завдання, автор закликуюв се зробити тепер. „Ми повинні — писав Ол. Шульгин — ясно й відкрито сказати всю правду, хочаб яка вона гірка була. Ми повинні показати своє лице. Ми соціалісти не на кінчику язика, не через моду, а по глибокому переконанню, але ідею кляси, її добробуту ми не поставимо ніколи вище ідеї державности. Ми партія державного будівництва і добре уявляємо, які неминуче потрібні соціальні реформи для нашого народу. Але не треба забувати, що тепер ми живемо не в тій країні, яку ми знали ще пів року тому. Руїна й анархія бурєю пронесли ся нею і ніщо так не загрожує соціальним реформам, скріпленню нашої державности, як та анархія. І я цілком поділяю думку мого товариша Сергія Єфремова: настав час нової революції — революції проти анархії. І в сих завданнях партія соціалістів-федералістів повинна взяти найактивнішу участь. Горе завжди навчає. Жертви не приносять ся даром... Ми ще не знаємо навіть, яке значіння матимуть ті могили, що насипаємо над нашими героями. Але тепер вже ясно одно: горе України, кров наших братів чомусь нас навчили. І коли не зовсім ще зрозуміли хиби своєї попередньої позиції керовники сучасної політики, партія соціалістів-федералістів свою тактику вже змінила. Без жалю, але по заслугі, справедливо осудила вона хиби сучасного й висунула нову ідею, яка певно незабаром опанує загальним настроєм: єдиний вихід зі становища в коаліційнім кабінеті, в синтезі всіх персонально-духових елементів без поділу на партії й нації. Треба рятувати державу, рятувати культуру, бо хутко нічого вже буде й рятувати...“

З приводу наказу Айхгорна фракція соціалістів-федералістів у Малій Раді запротестувала проти втручання Німців у внутрішні відносини України, але рівночасно зазначила, що такі накази викликає бездіяльність або безпланова діяльність Правительства. У відношенню до Установчої Ради — голосувала проти її скликання тому, що неповно й незаконно вибрана. Зібранне комітету партії 14 квітня ухвалило з приводу нещасливого скликання Установчої Ради вести різку агітацію проти скликання старої Установчої Ради, не входити в бльоки ні самостійно не виступати на доповнюючих виборах до Установчої Ради, та загрозило, що міністри з партії

соціалістів-федералістів зречуться своїх портфелів, коли буде скликана Установча Рада.

На зборах головного комітету партії 20 квітня в зв'язку з майбутнім партійним зїздом, який призначено на 10—11 травня, обмірковувалося питання про самостійність і федералізм. Після обміни думок комітет постановив запропонувати зїздові резолюцію, в яку увійшли б такі головні думки: Партія під час складання своєї програми виходила з того погляду, що найреальнішим і найкориснішим для України є федеративне єднання з Росією. Дальші політичні обставини, централістична та своєкорисна політика російського уряду, суспільства й партій, ворожість їх до дійсного федералізму й нарешті большевицька авантюра—висунули ідею самостійної Української Держави. Рахуючи ся з новими реальними умовами життя, партія соціалістів-федералістів признала державність України й весь час в своїй парламентарній та загальній політиці підтримувала сю ідею та сприяла консолідації Української Держави. Але разом з тим партія розуміє, що ідея федералізму в політичній життю має таке саме загально-світове значіння, як в соціально-економічній життю—соціалізм і тому ці ідеї мають залишити ся провідними думками партії. Як соціалізм єднає всі трудящі маси всього світу, так федералізм містить в собі ідеал того всевітнього єднання держав, яке тільки й може бути надійною запорукою проти імперіалізму й війни. Що-ж до найближчих перспектив, рахуючи ся з реальними обставинами Великокорущини, партія для даного моменту має виключити всяку можливість федеративного зв'язку з Великокорущиною. Але разом з тим єднання з іншими сусідами, які утворюють нині свою державність, партія повинна ухвалити можливим і бажаним для інтересів України.

Переворот у Києві застав відкликаними міністрів-соціалістів-федералістів з Правительства на підставі отсеї ухвали головного комітету партії з 27 квітня: „Через те, що досі Уряд не опублікував своєї декларації, значить, не виявив досі певного та ясного плану й конкретної програми діяльності, через те, що нинішній кабінет міністрів не в силі стати на шлях реальної роботи й не виявляє високої здатності до праці; через те, що міністри, члени партії соціалістів-федералістів, не можуть стати в кабінеті до активної участі та впливу в загальній нашій політиці і тим приймають на себе відповідальність за те, до чого вони не можуть прикласти рук, — головний комітет партії соціалістів-федералістів своїх представників як міністрів, у числі трьох, відкликає з теперішнього кабінету, не забороняючи їм разом з тим тимчасово управляти міністерствами без міністерської відповідальності“.

Заява нового Українського Правительства.

До Правительства надходять вістки, що агітатори, котрі очевидно зацікавлені в тім, аби сіяти чвари й анархію в нашім краю, розпускають зловісті вістки, немовби на Україні привернено скинене народом самодержав'я, при чім самодержцем є гетьман, що нове Правительство стає на шлях реакції, який змагає до того, щоб відібрати у народу всі здобуті ним політичні й громадянські свободи, що буцїм то, складаючи ся з великих поміщиків і капіталістів, се Правительство зовсім не дбає про задоволення земельного голоду українського селянства, а також справедливих соціальних домагань робітничої класи та вкінці, що по свому духу Правительство є ворогом української нації та її молоді, ще не зміцнілої державної самостійності.

При недостаточнім освідженню широких мас населення подібна злоумисна агітація може мати успіх і викликати безпорядки, здавленню яких, необхідному в інтересі збереження державного порядку та спокою, можуть товаришити тяжкі, деколи криваві жертви. Тому Правительство уважає своїм обов'язком звернути ся до населення України з пояс-

ненням, що всі наведені чутки се або зловна клевета тих, кому чужі інтереси українського народу та хто для досягнення влади не брідить ся негідними способами політичної боротьби або плід непорозуміння, що випливає з недостаточно вдумливого й серйозного відношення до переживаних подій.

Гетьман не змагає стати самодержцем. Назва гетьмана се втілення в історичній національно-українській формі ідеї незалежної й вільної України. Стоячи на чолі Українського Правительства, гетьман тим самим відновляє і закріплює в народній свідомості думку про невідбиральні народні й козацькі вольности. Грамота гетьмана положила початок новій епохи в історії державного життя України і свідчить про те, що не може бути мови про змагання нового Правительства до подавлення української національності, її мови, культури й державности. Навпаки, оминаючи насильства й наглі зміни, Правительство рівночасно міцно проводитиме в життя ідею дальшого та всестороннього розвитку української національної культури, забезпечення прав української мови в школі та державних і громадських організаціях і зміцнення усіх форм української державности. Рівночасно признає Правительство права також усіх інших національностей, які живуть на території України; воно має повну пошану до їх культури й не виступить з ніякими мірами гніту й нетолеранції супроти якоїсь частини своїх горожан.

Головна задача Правительства, котре має тимчасовий переходовий характер,—зміцнити на Україні державний лад і в умовах повного спокою та справжньої волі довести країну до хвилі скликання народного представництва, котре висловить справжню, ніяким напором з ніякого боку непофальшовану волю українського народу щодо будучого державного ладу України. Вироблення відповідного виборчого закону є предметом найближших заходів Правительства і в сій дуже важкій справі воно сподївається ся помочи людей державного досвіду й наукового знання.

Господарська й земська самоуправа надто дорогі сьогоднішньому Правительству, в склад котрого увійшли особи з довгою минулою громадянською діяльністю на полі місцевого життя, і підозріння, немовби Правительство бажало зменшити права місцевої самоуправи й усунути з неї широкі верстви населення, повинні з тої причини зовсім відпасти. Одначе досвід останнього часу показав, що правильне поставлення місцевого господарства можливе тільки під умовою притягнення до сеї справи більше підготованих елементів, для чого потрібно буде, — зберігши загальний демократичний характер земських і міських управ, — внести у виборчий закон для сих інституцій такі зміни, котрі забезпечували б продуману та плідотворну роботу для добра місцевого населення.

Правительство не думає нарушати якісь політичні свободи, але в тривожні часи, які переживає наш Рідний Край, по таких тяжких іспитах інтереси державного ладу повинні стояти на першій місці й, коли в поодиноких випадках в імя сих вищих інтересів Правительство буде приведено хопити ся строгих мір, так се виключно на час до привернення спокою в краю і повороту умов нормальної творчої державної роботи, якої сьогодні є так багато. Не осуджування, а підтримки має право ждати Правительство в безмежних трудних ділах, довершуваних ним в таких тяжких умовах, яких ніколи не переживала ще Україна.

Так само несправедливі обвинувачування Правительства в службі інтересам великих земельних власників і в повнім забутті насущних потреб селянства. Під господарським оглядом сильне селянство є в такім хліборобськім краю, як Україна, підставою народного добробуту і Правительство вже приступило до вироблення плану земельної реформи, поставивши собі твердою ціллю зарадити земельною голодовою убогим землею і безземельних хліборобів. Правительство не думає ні піти шляхом скасування приватної

власности, ні шляхом небезпечних експериментів, яких не знає ще ніяка культурна країна, ні шляхом руїни хліборобської культури, котра творить підставу народного господарства України. Однак Правительство не спинить ся перед ніякими жертвами, щоб створити на Україні здорове, забезпечене землею селянство, котре було-б здатне в найвищій мірі побільшити продукцію. Ті земельні посілості в приватнім посіданню, які треба вивласнити для сеї цілі без шкоди для інтересів хліборобської культури, закупує держава й за необтяжуючі ціни передасть потребуючим хліборобам. Подробиці земельної реформи, побудовані на сих основах, виробить ся при помочи діячів, які мають довіре населення.

Так само справедливі домагання робітників, не звернені на те, щоб підірвати рідний промисл, все стрінуть підтримку й поміч Правительства, а професійні союзи, наскільки вони займають ся обороною професійних інтересів, користають ся з боку Правительства повним признаннем.

Правительство не вважає потрібним оголошувати широку програму законодавчої роботи, бо остання належить до будучого народного представництва. Однак Правительство вважає себе зобов'язаним здійснити зараз сьогодні ті законодавчі міри, котрі необхідні для привернення порядку в краю, зміцнення влади й утворення нормальних і культурних умов управи та державного господарства.

З усього сказаного ясно, які фальшиві поголоски, котрі поширюють ся поміж народом, якими скритими понуками, скерованими не для добра народу, але на новий тяжкий іспит для народу, перейняті агітатори, котрі розсіяли ся по цілій країні. Правительство, яке не спинить ся перед ніякими мірами в цілі поборювання їх шкідливої діяльності, закликає усі розумні й державно-настрівні елементи до енергійної невтомної праці в ім'я рятунку краю перед згубною анархією, грабіннями, насильствами, убійствами й безглуздим марнуваннем народніх грошей, в ім'я утворення міцного державного ладу, опертого на законі й дійсній волі та поважанню найважніших прав людини, які так довго топтано безкарно ногами. Тільки при спільнім згіднім змаганню сих суспільних елементів збудуєть ся вільна, незалежна, могоуча Україна.

Предсідатель Ради міністрів і міністер внутрішніх справ Ф. Лизогуб.

Міністер народньої освіти й тимчасово виконуючий обовязки міністра заграничних справ М. Василенко.

Міністер фінансів А. Ржепецький.

Міністер торгівлі та промислу С. Гутник.

Міністер харчування і тимчасово виконуючий обовязки міністра хліборобства Ю. Соколовський.

Міністер шляхів Б. Бутенко.

Міністер праці Ю. Вагнер.

Міністер справедливости М. Чубинський.

Міністер народнього здоров'я В. Любинський.

Виконуючий обовязки міністра війни отаман Лігнав.
Київ, 10 мая 1918.

Гетьман і предсідатель міністрів про завдання моменту.

Кореспондент „Berliner Tageblatt-у“ др. Лео Ледерер мав розмову з гетьманом України П. Скоропадським і міністром-головою Ф. Лизогубом.

Гетьман ген. П. Скоропадський зупинив ся на тих дебатах, які саме відбули ся в головній комісії Райхстагу з приводу подій на Україні. Здасть ся, — сказав гетьман, — що дехто вважає мене в Німеччині за реакціонера й запевненого прихильника федерації з Великоросією. І те й друге невірне. Я смію запевнити, що моя програма й демократичні вимагання сеї програми йдуть навіть далі ніж у панів Шайдеманів і Давідів. Я не думаю, щоб вони почали здій-

снювати й довели-б до такої далекої земельної реформи, як я се хочу зробити та як се мені вдасть ся. Я не бажаю тільки скасувати право власности на землю, як се зробив попередній Уряд в третім Універсалі, і тримаю ся тієї думки, що кожна реформа мусть переходити в порядку та спокою. Моя Вітчизна не може стати ґрунтом для соціалістичних експериментів. Також неправдива думка, буцім-то я хочу перетворити Україну знову в частину бувшої російської держави. Далі гетьман заявив, що, не будучи шовіністом, він являєть ся Українцем по походженню і поглядах. Торкнувши ся питання про мову, гетьман відзначив те, що широкі кола українського населення не говорять по українськи. Тому українська мова не може бути єдиною мовою. Кожному з урядовців треба дати можливість на протязі кількох місяців вивчити українську мову. А тих, хто не використає сього терміну, усунуть ся.

Можливе, — сказав гетьман, — що в майбутньому буде тісніший економічний звязок з Росією, але се питання дальшого розвитку подій, яких ніхто передбачити не може. Але й тоді Україна не перестане бути цілком самостійною, вільною й незалежною державною одиницею. Гетьман признав договір з центральними державами, заявляючи, що він зробить все можливе для переведення договору в життя. Я маю — сказав гетьман — звязок, хоч ще й неофіційний, з представниками центральних держав. При сучасних умовах я мушу цінити піддержку й присутність німецького війська, допомогою котрого, між иншим, користували ся й ті, хто був передо мною. Я думаю, що тепер ми скорійше зможемо зібрати в країні хліб, який належить центральним державам. Непорозуміння, які існували досі, надалі зникнуть через те, що українська влада виявлятиме діяльність поруч з німецькою й австро-угорською владою. Поліпшити ся також фінансовий стан країни. Гроші, що зібрані ся у селян, знову появлять ся на ринку після того, як селяне одержать можливість не тільки обробляти землю, але й купувати її на власність з поділених на участки на продаж державних земель і ланів земельних власників. Я, розумієть ся, не обдурюю себе — закінчив гетьман — щодо труднощів, які прийдесть ся нам перемоти. Але я беру на увагу співробітництво всіх елементів, які люблять порядок і бажають працювати. Туга за порядком та спокійною роботою в моїй бідній Вітчизні за час панування анархії зростає до нечуваних розмірів.

Голова Ради міністрів Ф. Лизогуб в початку розмови відзначив ту легкість, з якою новому Урядови вдало ся взяти владу в свої руки. Одержані з ріжних місяць відомості відмічають безболізність переміни влади. Немає лише відомостей з деяких повітів, недостає поки-що відомостей з Харкова. Окремі несуючої, як напр. в Радомислі й інших малих пунктах, для припинення котрих закликано німецьке військо, виявили ся спорадичними й незначними. Др. Ледерер висловив здивованне з причини того, що соціалістичний Уряд так швидко відмовив ся від опору. Се є наслідок того, — заявив п. Лизогуб, — що попередній Уряд в дійсности ніде не мав справжніх прихильників. Праві партії й партії центру обіцяли новому Урядови свою піддержку й премер має надію, що швидко завоюєть ся й довіре соціалістичних кругів тому, що й в сих колах прагнуть спокою. Наше гасло — сказав премер — робота, а не політика. При сім ми не хочемо відбирати права народови самому визначити майбутню й остаточну форму правління. Справа національного зібрання, яке скличесть ся по виборах, вирішити, чи країна хоче лишити ся при гетьмані або встановить яєсь инше правління, чи бути Україні монархією або республікою? Ф. Лизогуб закінчив свою розмову заявою, що Уряд буде направляти шкоду, котра явила ся наслідком війни й анархії. Потім видасть ся закони про вибори й самій країні дадуть можливість рішити про свою дальшу долю. Своє право на існування новий Уряд доведе своєю працею.

В розмові з співробітником „Голоса Кієва“ предсідатель міністрів Ф. Лизогуб сказав між иншим, що під теперішню

котрі увійшли в склад Правительства, запрошеними персонально та, вповні довіряючи їх партійній орієнтації, не звязувати їх партійними директивами.

Збори українсько-білоруського товариства. 6-го квітня в клубі „Родина“ відбули ся організаційні збори „Товариства українсько-білоруського зближення“. Своім завданням нове товариство поставило поширення серед українського громадянства відомостей про Білорусь, про її національно-культурні й економічні відносини та про сучасне політичне становище Білоруси. Підкреслювало ся велике значіння для України сформування на її північній межі державного організму, позбавленого всяких агресивних намірів і заселеного людністю, яка має з нею традиційну культурно-економічну спільність інтересів. Можливе утворення незалежної Білоруси або як члена федерації держав системи Двини, Німана й верхнього Дніпра відновляє перспективу відновлення давнього торговельного шляху „із Варяг в Греки“ через Україну й велике оживлення економічних взаємин між Чорним і Балтійським морями. Товариство намітило в найближшій будучині ряд публичних лекцій, відчитів і розмов про Білорусь та її взаємини з Україною. Вибрано тимчасову президію, до якої увійшли Д. Дорошенко jako голова, Ів. Красковський jako заступник і Л. Леуженко jako секретарь. З українських діячів вступили до товариства jako фундатори С. Єфремов, К. Квітка, Ол. Лотоцький, А. Ніковський, С. Петлюра, В. Садовський, Ол. Шульгин і інші, з білоруських — Ол. Цвікевич, С. Рак-Михайловський, П. Тремпович, І. Фарботко й ин. (Н. Р.).

Заборона всеукраїнського селянського зїзду у Києві. На 10 травня центральний комітет Селянської Спільки призначив всеукраїнський селянський зїзд, на який кожне село мало послати одного депутата. Делегати стали приїжджати до Києва ще 8 травня, а 9-го їх зїхало ся вже біля 2 тисяч. В самий день зїзду набрало ся селян кільканадцять тисяч. З самого ранку, а надто коло півдня можна було здбати гурти селян з торбами й кошиками в руках на кожній вулиці. Майже кожний гурток ішов насамперед до помешкання Селянської Спільки, на Підвальной вулиці, але там стояла вже варта з офіцерів, яка не пускала туди нікого. Сї офіцери прийшли туди ще на передодні (9 травня), зробили там трус, арештували деяких членів комітету Селянської Спільки й інших осіб, що були в той час у помешканні, та залишили свою варту. Делегатів ще 9 травня найбільше зібрало ся в будинку ч. 2 на Терещенківській вулиці, де вони й ночували. Зранку 10-го приїхали ще нові так, що коло 10-11 години був уже повний двохповерховий будинок і двір коло нього. Відбували ся наради. Довідавши ся про трус і арешт в комітеті Спільки, збори ухвалили вибрати по одному представникови від кожної губернії й послати до німецького штабу за дозволом на зїзд. У штабі сказали, що зїзд дозволить ся, але тільки на другий день. Тимчасом делегатів прибувало до міста все більше й більше. Довідавши ся, що частину зїзду вже арештовано, вони стали збирати ся купками на вулицях і радити ся між собою. Поміж делегатами почали кружляти чутки, що на приставі арештовано кілька тисяч делегатів, які приїхали на пароплавах по Дніпру, що на залізничнім зїзді завертають тих, котрі приїжджають, назад до дому й т. ин. Появили ся на вулиці німецькі салдати й почали розганяти сї вуличні збори, але, розійшовши ся в однім місці, вони сходили ся в иншім. Кількох селян, які вели агітаю в гуртах селян і сперечали ся з ріжними панками, що втручали ся в розмови, арештовано. Потім виявило ся, що селянський зїзд цілком заборонено (Київ. „Відродження“).

Заборона зїзду представників міст. На 9 травня призначений був зїзд представників усіх міст України, але дня 6 травня голова організаційного комітету в справі скликання зїзду одержав від міністра внутрішніх справ Лизогуба повідомлення, що Рада міністрів признала скликання зїзду несвоечасним. Тому предсідатель міністрів заборонив зїзд. Окрім

того Лизогуб запросив до себе голову організаційного комітету Дрелінга й київського міського голову Рябцова й запропонував їм відложити зїзд на деякий час, бо скликання його в теперішній час небажане. Організаційний комітет, обміркувавши положення справи, після довгих балачок ухвалив довести до відома міст, що зїзд Правительством заборонений.

Ліквідація пам'яток самодержавя. Міністерство внутрішніх справ внесло на розгляд попередньої Ради народніх міністрів реферат про ліквідацію пам'яток самодержавя. Зміст доповіді такий: У Києві є кілька пам'яток, котрі збудував російський уряд для того, щоб демонструвати владу й могутність російського уряду та політичне поневолення України й її залежність від Росії. До таких пам'яток у Києві належать: пам'ятник Николаю I-му проти університету, Олександрови II-му на Царській площі, Іскрі й Кочубею коло Микольських воріт і рештки пам'ятника Столипінови проти Думи. Крім того на пам'ятникови Б. Хмельницькому є такі тенденційні написи: „Волимь подъ царя восточного, православного“ й „Богдану Хмельницькому — единая, недѣлимая Россія“, а на багатьох инших пам'ятниках є російські двохголові орли. З уваги на те, — сказано далі в рефераті, — що сї пам'ятники тенденційно-царславні, пригадують поневолення й ображають національне почуття української людности, міністер внутрішніх справ признає потрібним запропонувати Раді народніх міністрів: пам'ятники Олександрови II, Іскрі та Кочубею та рештки пам'ятника Столипінови зліквідувати зовсім, пам'ятник Николаю I перенести у двір університету, написи на пам'ятнику Хмельницькому замінити иншими, а двохголови орли, які не становлять собою складової органічної частини орнаменту, поздїямати. Металлові матеріали сих пам'яток мають піти на гармати та на гроші, герби-ж передати до музею. — Для керування сею справою Міністерство запропонувало заснувати комісію з представників Міністерства внутрішніх справ, істориків, архітекторів і представників мистецтва. Ся комісія має переглянути всі пам'ятники не тільки Києва, але й усїєї України. На організацію сих робіт і взагалі на видатки по удержанню сїєї комісії Міністерство прохало кредиту 75.000 карбованців (Н. Р.).

Федеративно-демократична партія. Українська федеративно-демократична партія на загальних зборах 8 квітня с. р. переглянула найбільш видатні питання сучасного моменту в своїй тактиці й виробила такі резолюції: 1) Признаючи, що авторитетний напрям державно-адміністративному й соціальному будівництву життя на Україні може дати тільки її справжній господар, себто гарно утворене представництво всього населення, партія вважає обовязковим як найскорше скликання Українських Установчих Зборів на основі якомога більше відповідаючого життю виборчого закону. Тимчасово, поки скличуть ся Установчі Збори, партія признає можливим представництво Української Центральної Ради. Але завдяки тому, що Центральної Ради теперішнього складу не можна признати справжнім показником волі усього населення, а вона являєть ся найголовніше представником селян і політичних партій виключно соціалістичного напрямку, — українська федеративно-демократична партія признає своєчасним зробити значні зміни в складі Ради, багато місць віддавши представникам земських і міських самоупрядовань, а також і представникам тих політичних партій на Україні, які досі не входили в Раду. 2) Признаючи, що погляди партії дуже розходять ся з напрямком політики теперішньої влади на Україні, партія не вважає можливим для своїх членів приймати відповідальні посади в уряді, але думає, що служба народови для підвищення його культурного рівня та для збільшення його моральних і матеріальних сил, просто кажучи — робоча діяльність для щастя Рідного Краю повинна бути першим і найближчим завданням членів партії. 3) По питанню про українське горожанство та про прийняте підданства партія відклала на якийсь час свій присуд, бо на загальних зборах виявила ся звістка, що Уряд має намір

негайно переглянути виданий ним закон про підданство та зробити в нім доповнення і поправки. 4) Щодо знятого деким з членів питання про відношення партії до організації військової сили на Україні, партія, твердо стоячи на принципі федерації, думає, що організація регулярної армії є завданням цієї федеративної держави, через що військовій силі на Україні вона придає тільки значіння як силі для удержування ладу та спокою в самім краю. Крім того партія признає, що зовсім здоровий і нормальний розвиток української національності повинен опирати ся не стільки на фізичну силу, скільки на культурно-просвітну основу, яка тільки й може дати в результаті свідомість населення про свою національну істоту не по зверхніх прикметах, а по моральнім її обличчю, через що партія в програму своєї діяльності не ставить піклування про утворення українського війська. Одначе, приймаючи до уваги сучасні умовини життя на Україні, партія дає своїм членам повну волю в с'єм питанню керуватись своїми власними поглядами й переконаннями (Н. Р.).

Зїзд журналістів. 22 квітня в помешканні Літературно-артистичного Клубу відбули ся збори київського товариства діячів преси при участі журналістів, які досі не входили в склад членів названого товариства. На черзі було питання про всеукраїнський зїзд журналістів. Обмірковано й ухвалено програму зїзду та основи заступництва на нім. Зїзд мали скликати на 19 мая (заборонено!) з такою програмою: 1) реферати з місць про становище преси, 2) утворення всеукраїнського комітету оборони вільного слова, 3) організація всеукраїнського союзу письменників, 4) організація телеграфічного агентства й 5) законодавні підстави до оборони волі слова. На зїзд мали право посылати: видання, які виходять частійше ніж раз на тиждень у Києві, Одесі, Катеринославі й Харкові, по трьох заступників, з інших місць по 2, всі інші періодичні видання по одному; літературні товариства по 2 заступників на кожних 50 членів; літературні підприємства по одному заступникови. Наприкінці збори вибрали від себе заступниками до підготовчого бюро по скликанню зїзду К. Суховиха, А. Бема й К. Василенка (Н. Р.).

Як зародилась Українська Держава? В „Робітничій Газеті“ поданий реферат статі проф. А. Вольдемара, уповноваженого Національної й Литовської Ради в Росії, члена укр. мирової делегації. Ось його виводи. Після трьох років надзвичайно важкої війни, яку коли небудь бачив світ, війни, що розрушила склад російської держави, в трудній внутрішній боротьбі, що грозила всьому світові, вступила в життя Українська Народна Республіка. Перед нею величезне завдання зібрати свою державну суть, вирішити трудні соціальні проблеми, піднести народне господарство, що находить ся в стані руїни, оживити національно-культурну працю і т. ин. Політичні умовини складали ся дуже вигідно для України, як в Росії, так також у всім світі. Як тільки Центральна Рада проголосила Українську Республіку, її признано з боку Франції й Англії. Коли-ж сьогодні Україна заключила мир з почвірним союзом, ті держави, що грають керуючу ролю серед держав антанти, очевидно старають ся заперечити зроблене вже признание. З боку міжнародного права така спроба не має значіння. Поки Україна лишалась в складі російської держави яко її федеративна частина, вона не потребувала жадного признання з боку інших держав, бо тоді йшло про зміну форми управи в середині тієї самої держави. Признание тільки тоді потрібне, коли виникає нова держава, що бажає вступити в міжнародні взаємини яко самостійний член. Українську Народну Республіку признав почвірний союз під час мирових переговорів. Хоча мир і не був заключений, в таким разі ніяким чином факт признання з боку центральних держав не втратив би свого значіння. Колиб було й дійшло до перериву мирових переговорів, Україні лишались би права воюючої держави. В історії другого подібного випадку немає, щоб новонароджена держава добула собі так скоро загальне признание.

Національно-господарські перспективи молодої Республіки надзвичайно широкі. Україна саме продукує все те, що зараз, в часі війни, необхідне для всього світа й що буде необхідним ще довго після війни, тобто: хліб. Саме завдяки сьому з усіх боків старали ся встановити добрі взаємини з молодою державою. Говорити про інші багатства краю тут не приходить ся. Треба тільки зауважити одно: господарські перспективи довго ще зостануть ся тільки перспективами, бо багато ще потрібно для того, щоб вони перетворили ся в дійсність.

Смертні гріхи зустрічають ся не тільки в християнськім віруванні, але вони бувають і в історії. Українська Республіка обтяжена була сими гріхами ще ранше до свого відродження. Величезні завдання стоять перед відродженою державою. Всі ті завдання унасліджені від бувшої держави й вони такі великі, що наслідування може довести до загибелі Республіки. Та зараз не про се йде річ. Ми надїємо ся, що час видасть на світ великих державних людей на Україні, котрі зуміють направити новозбудований державний корабель з бурхливого моря війни, що загрожує бурями анархії, в тиху пристань безпечного миру, як внутрішнього, так і зовнішнього.

Українське Товариство архітектів. У п'ятницю 19-го квітня в помешканні технічного товариства „Праця“ відбули ся збори архітектів м. Києва в справі організації Українського Товариства архітектів. Історія сього така: Тому, що в Києві—столиці Республіки немає широкої організації архітектів, в той час, коли будівництво взагалі, а українське зокрема, після 3-х літньої перерви обіцяє бути дуже великим, з другого боку є велика потреба в існуванні архітектурної часописи, у виданні архітектурних щорічників, підручників, популярних книжок, альбомів, проєктів тощо, чого у нас до сеї пори не було, — серед київських архітектів виникла думка скликати збори архітектів м. Києва в сій справі. Сі збори відбули ся й наочно показали всю слухність і потребу такої організації. Ся ініціативна група, в яку увійшо до 25 осіб, переважно свідомі Українці, а решта то всі Кияне, під проводом цив. інж. п. Д. Дяченка винесла кілька головних постанов, на основі яких вибрана комісія повинна утворити статут сього товариства до найближших зборів, які й будуть уважатися організаційними. До комісії увійшли: проф. Г. Павлуцький, цив. інженіри: Д. Дяченко, Матушевський, Обремський, А. Малінін, арх. Риков і інж. буд. В. Коробцов. Архітект Риков, який прибув на збори наприкінці, висловив надію, що невеликий гурт архітектів-художників, який є у Києві, членом якого він є, увійде цілком в сю організацію. Збори ухвалили: 1) товариство має назву „Українське Товариство архітектів“; 2) основна мета товариства: розвиток архітектури на Україні взагалі, в першу чергу дбаючи про піднесення українського архітектурного стилю; 3) членами товариства можуть бути особи, що мають вищу архітектурну освіту або особи, що своєю архітектурною або художньою творчістю відповідають меті товариства. Останні точки статуту мусить розробити вибрана комісія (Н. Р.).

Зречення з престолу Миколи II в 1905 році. В московськім „Раннем Утрѣ“ надруковано звіт про закритого засідання Російського Історичного Товариства, на яким академик Бунаковський подав вістку про знайдений ним в архіві сенату маніфест Миколи Романова в справі зречення з престолу ще 28/15 жовтня 1905 року. Як зазначив референт, він зовсім випадково зустрів у секретнім відділі архіву сенату коректурне число „Собрания узаконеній и распоряженій правительства“ з 30/17 жовтня 1905 р., в яким надруковано маніфест такого змісту: „Розрухи й заворушення в столицях і в багатьох місцях нашої держави великим і тяжким сумом переповнюють наше серце. Добро російської держави нерозривне з народнім добром і народній сум його сум. Від заворушень, які виникли сьогодні, може повстати

глибокий народній нелад і загроза цілості та єдинства нашої держави. В сих рішучих днях в життю Росії ми признали обовязком совісти облегчити нашому народови тісне єднанне та згуртуванне всіх народніх сил для кращого розвитку держави й признали за добре зрехти ся престолоу російської держави та зложити з себе верховну владу. Не бажаючи розставати ся з нашим любим сином, ми передаємо наслідство нашому братови великому князеви Михайлови Олександровичеви та благословимо його на вступленне на престіл російської держави". Іде підпис Микола Романів і ствердження міністра двору барона Фредерікса, а потім дата „15 (28) жовтня 1905 року, Новий Петергоф". На тексті маніфесту червоним олівцем зроблено надпис: „Спинити друк — управитель друкарні гофмайстер Кедринський“.

Бувший в 1905 р. управителем сенатської друкарні А. Кедринський оповідає про причини спинення опублікування маніфесту таке: 29 (16) жовтня о 8 год. вечора до нього явив ся фельдегер з пакетом міністра двора барона Фредерікса, в котрім містили ся згаданий текст маніфесту і лист Фредерікса з пропозицією надрукувати маніфест в числі „собрания узаконений“ з 30 (17) жовтня. Тому, що маніфест одержав не звичайним шляхом міністерства справедливости, Кедринський, віддавши його до друкарні для складання, повідомив телефонічно Щегловітова, що прийшов до надрукування маніфест. Зразу міністер справедливости просив тільки спинити друк маніфесту, але вже о 11 год. ночі у Кедринського явив ся урядник для окремих поручень при Щегловітовім, котрий зажадав показати йому оригінал маніфесту, а коректурний листок велів передати до сенатського архиву.

Маніфест з 28 (15) жовтня 1905 року майже ідентичний з актом зречення, писаним Миколою Романовим 17 (4) марта 1917 року. Показуєть ся, що маніфест, виготовлений в часі першої революції, ждав на свою реалізацію 12 літ („К. М.“).

Велика валютна позичка осередніх держав на Україні. З Кліва доносять з 15 мая: Між Австро-Угорщиною та Німеччиною з одного боку й Україною з другого боку підписано сьогодні договори, після яких Українське Правительство ставить осереднім державам до розпорядження 400 мільонів карбованців. Їх вартість оплачуєть ся на половину в коронах по курсу 2 корони й на половину в марках по курсу 1 $\frac{1}{3}$ марки за 1 карбованець. Сі договори, які є найбільшою валютною операцією Австро-Угорщини у війні з переведених в нейтральних державах, забезпечать осереднім державам українську валюту, якої вони потрібують для купівель на Україні. Разом з тим для України створять ся перші підстави для заснованя банку паперових грошей, який потрібний, щоб сотворити для молодого українського фінансового господарства здорову валюту й охоронити її від дальших наслідків неминучого зросту занепаду рублевої валюти.

Бібліографія.

Червона Калина. Літературний збірник „Українського Січового Війська“. Під редакцією Миколи Угрин-Безгрішного. 112 ілюстрацій (малюнки, рисунки, плани, карикатури та світлини). Видання „Червоної Калини“, ч. 1. Кіш „Українських Січових Стрільців“, 1918. Стор. 143.

ЗМІСТ: Д. Вітовський. Звіт; М. Угрин-Безгрішний. Гимн У. С. С.; А. Лотоцький. Іван Франко; Тарас Вірний. Безконечний глум (вірш); Др. Августин Беляй. Українische Schützen, також в перекладі: Українські Січові Стрільці; Андрій Бабюк. І. В хвилях сконання. II. Перші болі; Роман Купчинський. Під вечір. На недавнім побоевищі (вірші); І. Яремич. На горі Маківці; Захар Ткачук. Батьки та діти; Антін Лотоцький. Диви ся: ось села, городи, сади (вірш); Др. О. Назарук. Слідами У. С. С. по шпиталях; Іван Цяпка. Доповняюча

сотня У. С. С. в бою; Василь Бобинський. Вий, бурє! Мирон Заклинський. Зі записника У. С. С.; Левко Лепкий. Пісня обозників УСС.; Роман Каминський. Причинок до історії кінноти „Українських Січ. Стрільців“; Козак Нитка. Преса „Українського Січового Війська“; Микола Степовенко. „Українські Січові Стрільці на Волині“; М. Угрин-Безгрішний. А ми-ж тую червону калину підіємо. Крім того кілька приказів.

Октав Мірбо. Лихі пастухи. Драма на 5 дій. Переклад з французького Володимир Дорошенко. Новітня Бібліотека, ч. 23. Накладом видавництва „Шляхи“. Львів, 1916. Ц. 3 К. Переклад відзначаєть ся доброю літературною мовою, чим дуже корисно відрізняєть ся від інших перекладів на українську мову в останніх часах.

Арістофан. Хмари. Грецька комедія в перекладі Тараса Франка. Всесвітня Бібліотека, No. 11/12. Львів, 1918. Стор. XI+96. Ц. 3 К.

Буковинський православний календар на звичайний рік 1918 (Річник 45). Видання тов. „Укр. Бесіда“ в Чернівцях. Ч. 267—270. Відень, 1918. Стор. 163+44 ілюстрацій. Ц. 3 К.

Зміст літературної частини такий: О. Олесь. Воскресла (вірш); Самостійна Україна; І. Карлик. Молитва; М. С. Як відбуло ся проголошенне Української Республики; Лукашевич. Відбудова знищених областей; В. Т. Куди діти ся кацапам; В. Т. Наша будучність; В. Дз. УСС. в боротьбі, життю і традиції; Василь Атаманюк. Лист із поля. Кругом тихо, кругом пусто (вірші); І. К. Світова війна. Найважніші воєнні події в році 1917; Жовнір за плугом. Народна пісня; О. Поп... В Празі. З воєнних споминів; І. Я. Семка. Про виселенців; Н. Сп. Комітет для підмоги буковинським збігцям; Н. Сп. Табор збігців в Оберголябруні; Житте і доля виселенців на Моравії; Ольга Спинул. Вразіння: Туга збігців. Поворот збігців (вірші); О. М. Попович. Українське шкільництво на Буковині під час війни; І. Я. Карбулицький. Остап Попович (Посмертна згадка); О. М. П. Не плачте, ненько! (вірш); Гаврило Гордий (некроль); Др. Павловський. Державне заосмотренне родин воєнків в часі війни, заосмотренне немічників (інвалідів) воєнних, додатки за медалі, чинитьби і шкоди воєнні; А. Яблонівський. Воєнні співомовки: Аби файно. Війна. Кацапська мати.

Приймаєть ся **Всесвітню Бібліотеку** а саме на передплата на такі вип.:

Аристофана: **Хмари**, грецька комедія в перекладі Тараса Франка.

В. Короленка: **Без язика**, оповіданне в авторизованім перекладі П. Дятлова. Друкуєть ся.

Д-ра Д. Донцова: **Українська державна думка і Європа**, політична розвідка. Друкуєть ся.

Юрія Кміта: **Два циклі**, новелі з бойківського життя, з вступом про автора. Приготовляєть ся.

Марк Твейна: **Веселі оповідання**, в перекладі Петра Франка. Приготовляєть ся.

—: Передплата на отсих —: **12 Корон** (в подрібній пропять випусків виносить **даже ціна їх буде більшою**), а що бажаємо означити висоту накладу, — просимо надсилати передплату і зголошення на адресу:

— — **Івана Калиновича в Бориславі.** — —

Зміст: В справі державних меж України. — Розпорядок фельдмаршала Айхгорна в справі заведення польових судів на Україні на Малій Раді. — 3 голові німецької преси з приводу державного перевороту на Україні. — Іван Косинин. Ховра й Дуб. — Становище соціалістів-федералістів до українського державного будівництва. — Заява нового Українського Правительства. — Гельман і предсідатель міністрів про завдання моменту. — Вісти. — Бібліографія.

Видає і відповідає за редакцію Микола Троцький
— 3 друкарні Адольфа Гольцгаузена в Відні. —